

Факултет Правни

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

(Број захтева)

Веће научних области правно-економских наука
(Назив већа научне области коме се захтев упућује)

(Датум)

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на одлуке о усвајању извештаја Комисије за оцену докторске дисертације и о именовању комисије за одбрану

Молимо да, сходно члану 48 ст. 5 тач. 4) Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", бр. 201/2018, 207/2019, 213/2020, 214/2020, 217/2020, 230/21, 232/22, 233/22 и 236/22), дате сагласност на одлуку о усвајању извештаја Комисије за оцену докторске дисертације:

КАНДИДАТ: **Вукашин (Небојша) Станојловић**

(име, име једног од родитеља и презиме)

студент докторских студија на студијском програму Право,

уписан на докторске студије 2021/2022. године,

пријавио је тему докторске дисертације дана 20. априла 2023. године, под називом:

„Настанак и садржина права плодуживања у класичном римском праву“

из научне области: правна историја

Универзитет је дана 11.7.2023. својим актом под бр. 02 03 бр. 61206-2480/2-23 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

„Настанак и садржина права плодуживања у класичном римском праву“

Име и презиме ментора: проф. др Андреја Катанчевић

Комисија за оцену докторске дисертације именована је на седници одржаној 20. маја 2024. године одлуком факултета под бр. 04-689/2, у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	Установа у којој је запослен
1.	Др Милена Полојац	редовна професорка	правна историја	Универзитет у Београду – Правни факултет
2.	Др Владимир Вулетић	ванредни професор	правна историја	Универзитет у Београду – Правни факултет
3.	Др Валентина Цветковић Ђорђевић	ванредна професорка	правна историја	Универзитет у Београду – Правни факултет
4.	Др Огњен Вујовић	редовни професор	правна историја	Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици – Правни факултет

Напомена: уколико је члан Комисије у пензији навести датум пензионисања.

Датум стављања извештаја Комисије и докторске дисертације на увид јавности: 23. мај 2024. године.

Наставно-научно веће факултета усвојило је извештај Комисије за оцену докторске дисертације на седници одржаној дана 24. јуна 2024. године.

Комисија за одбрану докторске дисертације именована је на седници одржаној 24. јуна 2024. године одлуком факултета под бр. 04-689/5 , у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	Установа у којој је запослен
1.	Др Милена Полојац	редовна професорка	правна историја	Универзитет у Београду – Правни факултет
2.	Др Владимир Вулетић	ванредни професор	правна историја	Универзитет у Београду – Правни факултет
3.	Др Валентина Цветковић Ђорђевић	ванредна професорка	правна историја	Универзитет у Београду – Правни факултет
4.	Др Огњен Вујовић	редовни професор	правна историја	Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици – Правни факултет

Напомена: уколико је члан Комисије у пензији навести датум пензионисања.

Професор др Зоран Мирковић

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилози:
- 1. Одлука Наставно-научног већа о усвајању извештаја Комисије за оцену докторске дисертације и одлука о именовању Комисије за одбрану докторске дисертације
 - 2. Извештај Комисије о оцени докторске дисертације
 - 3. Примедбе на извештај Комисије о оцени докторске дисертације (уколико их је било) и мишљење Комисије о примедбама

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

На основу члана 26. Статута Универзитета у Београду - Правног факултета и члана 41. Правилника о докторским студијама на Универзитета у Београду - Правном факултету из 2019. године, Наставно-научно веће Универзитета у Београду - Правног факултета, на XXVII седници, одржаној 24. јуна 2024. године, донело је

О Д Л У К У

Члан 1.

Прихвата се извештај Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата **Вукашина Станојловића (ДС 2021-23)**, под насловом **„Настанак и садржина права плодоуживања у класичном римском праву“** и одређује Комисија за одбрану, у саставу:

др Милена Полојац, редовна професорка
др Владимир Вулетић, ванредни професор
др Валентина Цветковић Ђорђевић, ванредна професорка
др Огњен Вујовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

Универзитет у Београду је 11. јула 2023. године, актом под бројем: 61206-2480/2-23, дао сагласност на предлог теме докторске дисертације.

Кандидат је објавио следеће радове:

- 1) „Накнада погребних трошкова у римском праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, бр. 3/2022, стр. 857-876.
- 2) „Службеност употребе (*usus*) у римском и српском праву“, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1/2023, стр. 157-175.

Објављени радови квалификују кандидата за одбрану докторске дисертације.

Члан 2.

О извршењу ове одлуке стараће се Декан Универзитета у Београду - Правног факултета.

04-број: _____

Београд

ПРЕДСЕДНИК НАСТАВНО-НАУЧНОГ ВЕЋА

Проф. др Зоран Мирковић

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ - ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА

Одлуком Наставно-научног већа Универзитета у Београду – Правног факултета (у даљем тексту: *Правни факултет*) донетој на седници одржаној 20. маја 2024. године одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидата Вукашина Станојловића, под насловом: „Настанак и садржина права плодуживања у класичном римском праву“, у саставу: др Милена Полојац, редовна професорка Универзитета у Београду – Правног факултета, др Владимир Вулетић, ванредни професор Универзитета у Београду – Правног факултета, др Валентина Цветковић-Ђорђевић, ванредна професорка Универзитета у Београду – Правног факултета и др Огњен Вујовић, ванредни професор Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици – Правног факултета.

Након што је прегледала докторску дисертацију, Комисија има част и задовољство да Наставно-научном већу Правног факултета поднесе следећи:

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидату

Вукашин Станојловић рођен је 21. јануара 1996. године у Ваљеву, где је завршио Основну школу „Сестре Илић“ и „Ваљевску гимназију“, друштвено-језичког смера, као носилац Вукове дипломе и специјалне дипломе Министарства просвете из историје. Основне академске студије права уписао је 2015. године на Правном факултету и на њему дипломирао 23. јануара 2020. са просечном оценом 9,00. Мастер академске студије на правно-историјском модулу – романистичком подмодулу, уписао је на истом факултету и окончао 20. септембра 2021. године са просечном оценом 10,00, одбравивши мастер рад под називом „*Habitatio* у римском и српском праву“. Исте године уписао је докторске студије из правноисторијске уже научне области на Правном факултету. Током докторских студија положио је све усмене испите са просечном оценом 9,83, одбранио семинарски рад „Лична дејства веридбе у претхришћанском периоду“ 22. фебруара 2023. године и објавио научни чланак, чиме је испунио услов да пријави пројекат докторске дисертације под насловом „Настанак и садржина права плодуживања у класичном римском праву“, који је одбранио 6. јуна 2023. године.

Био је ангажован као демонстратор на предмету Римско приватно право на Правном факултету од 1. октобра 2021. до 19. фебруара 2022. године, те као сарадник у настави, за период 19. април 2022 – 1. октобар 2023. године. Од 2. октобра 2023. године запослен је на истом предмету као асистент. Радио је као адвокатски приправник-

волонтер у Заједничкој адвокатској канцеларији „Буквић, Звијер, Јелачић, Томашевић и сарадници” од 1. јуна до 1. октобра 2021. године, а пре тога, од 18. фебруара 2020. године на истој позицији у адвокатској канцеларији „Косић”. Волонтирао је на стручној пракси у Кривичном одељењу II Основног суда у Београду од 1. априла до 1. јуна 2019. године. Током основних и мастер студија, похађао је радионице и курсеве на тему реторике, беседништва и јавног наступа. Током докторских студија у периоду од 7. јуна до 7. августа 2023. године, боравио је на усавршавању на Правном факултету Универзитета Фредерико II у Напуљу (*Università degli Studi di Napoli Federico II – Facoltà di Giurisprudenza*), те октобра 2023. године учествовао у раду летње школе у организацији Правног факултета Свеучилишта у Загребу – *International Memorial Course Marko Petrak: Roman Legal Tradition and Contemporary Legal Systems*.

Учествовао је на осам међународних и домаћих научних конференција:

1. Београд-Мионица, 18. септембар 2021, XXIV Научни скуп са међународним учешћем „Проузроковање штете, накнада штете и осигурање“, Институт за упоредно право, Удружење за одштетно право и Правосудна академија: реферат „Накнада трошкова одржавања предмета закупа у римском праву“.
2. Косовска Митровица, 20. мај 2022, Научни скуп са међународним учешћем „Заштита људских права и слобода у светлу међународних и националних стандарда”, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици: реферат „Настанак *actio funeraria*“.
3. Београд-Ваљево, 22. септембар 2022, XXV Научни скуп са међународним учешћем „Проузроковање штете, накнада штете и осигурање“, Институт за упоредно право, Удружење за одштетно право и Правосудна академија: реферат „Одговорност послугопримца за штету у класичном римском праву“.
4. Валенсија (Краљевина Шпанија), 4–6. мај 2023, IV Научни скуп студената докторских и постдокторских студија из Упоредне правне традиције (*Fourth Postgraduate Conference in Comparative Legal History*), Европско удружење за Упоредну правну традицију (*European Society for Comparative Legal History – ESCLH*): реферат „*Habitatio* in Serbian Law“.
5. Косовска Митровица, 20. мај 2023, Научни скуп са међународним учешћем „Право између идеала и стварности”, Универзитет у Приштини с привременим седиштем у Косовској Митровици: реферат „Правна природа и форма веридбе у римском праву“.
6. Бања Лука (Босна и Херцеговина, Република Српска), 2. јун 2023, Научни скуп са међународним учешћем „Изазови и перспективе развоја правних система у XXI вијеку”, Универзитет у Бањој Луци: реферат „Веридба у римском праву – корак ка брачности или брак?“.
7. Хелсинки (Финска Република), 22–26. август 2023, LXXVI Научни скуп са међународним учешћем *Matérialité et immatérialité du droit ancien*, Међународно друштво за историју античког права Фернанд де Вишер (*Société Internationale Fernand De Visscher pour l'Histoire des Droits de l'Antiquité*) (SIHDA), Универзитет у Хелсинкију, реферат: „The Right to Use in Roman and Serbian Law“.

8. Београд, 3. април 2024, конференција посвећена стратешком пројекту Правног факултета Универзитета у Београду за 2023. годину „Савремени проблеми правног система Србије“, реферат: „Нередовна остава у римском и српском праву“.

Тренутно је ангажован на једном научном пројекту – „Савремени проблеми правног система Србије“, стратешки пројекат Правног факултета Универзитета у Београду за 2024. годину. Претходно је био ангажован на два научна пројекта Правног факултета у Београду, „Савремени проблеми правног система Србије“ за 2022. и 2023. годину.

Био је корисник стипендије Министарства просвете Републике Србије од 2015. до 2019. године и стипендија Града Ваљева – Фонда за надарене ученике и студенте, те Еразмус Плус фондације за 2023. и 2024. годину. Два пута је освојио треће место на међународном такмичењу из културне историје и латинског језика – „CERTAMEN IN CONCORDIAM EUROPAE REGIONUMQUE ORBIS – CICERO“, које се одржавало под покровитељством Унеска 2012. и 2013. године. Носилац је Вукове дипломе и Специјалне дипломе Министарства просвете Републике Србије из историје.

Говори енглески (ниво B2, FCE) и француски језик (ниво A2, DELF), а служи се италијанским (ниво A1) и латинским језиком.

1.1. Научни радови

Израдио је следеће радове:

1. „Накнада трошкова одржавања предмета закупа у римском праву“, *Проузроковање штете, накнада штете и осигурање* (ур. З. Петровић, В. Чоловић, Д. Обрадовић), Београд 2021, 529–542.
2. *Habitatio у римском и српском праву*, мастер рад, Београд 2021.
3. „Настанак *actio funeraria*“, *Зборник радова Правног факултета у Приштини*, Косовска Митровица 2022, 181–194.
4. „Утицај епидемија на римска правила сахрањивања у претхришћанском периоду“, *Епидемија, Право, Друштво. Прилози пројекту 2021. Колективна монографија* (ур. Н. Лукић, Д. Ђукић), Београд 2022, 553–567.
5. „Одговорност послугопримца за штету у класичном римском праву“, *Проузроковање штете, накнада штете и осигурање* (ур. З. Петровић, В. Чоловић, Д. Обрадовић), Београд 2022, 579–589.
6. „Накнада погребних трошкова у римском праву“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* LVI 3/2022, Нови Сад 2022, 857–876.
7. „Службеност употребе (*usus*) у римском и српском праву“, *Анали Правног факултета у Београду* LXXI 1/2023, Београд 2023, 157–175.
8. „Историја преноса права својине по основу уговора о купопродаји“, *Упоредноправни изазови у српском праву – in memoriam др Стефан Андоновић* (ур. Ј. Рајић Ћалић), Београд 2023, 685–707.
9. „Правна природа и форма веридбе у римском праву“, *Зборник радова Правног факултета у Приштини*, Косовска Митровица 2023, 189–207.

10. „Веридба у римском праву – корак ка брачности или брак?“, *Изазови и перспективе развоја правних система у XXI вијеку* III/3 (ур. И. Милинковић, Б. Влашки, М. Мишкић), Бања Лука 2023, 169–183.
11. „Нередовна остава у римском и српском праву“, *Право и привреда* LXI 4/2023, Београд 2023, 1098–1119.

2. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација Вукашина Станојловића „Настанак и садржина права плодоуживања у класичном римском праву“ садржи 230 страница и обликована је у свему у складу са важећим Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду од 2019. године (формат А4, маргине 20mm, проред 1 ред, серифни фонт – *Times New Roman*, величина писма основног текста 12 типографских тачака).

Дисертација садржи насловну страну на српском и насловну страну на енглеском језику, страницу са подацима о ментору и члановима комисије на српском језику, 2 странице са посветом, 2 странице са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, укључујући сажетак и кључне речи, 4 странице садржаја, 2 странице са списком коришћених скраћеница, 180 страница основног текста (који се састоји из увода, 3 главе и закључка), 16 страница са пописом правних и ванправних извора, 16 страница са списком коришћене литературе, биографију на једној страници, изјаву о ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу (укупно 4 странице). Истраживачку грађу која је коришћена при изради докторске дисертације чине монографије, уџбеници, зборници радова, приручници, чланци, речници, интернет и други извори (укупно 339 библиографских јединица). Докторска дисертација је подељена на следеће целине: Увод, Глава I – Настанак права плодоуживања, Глава II – Теорије о пореклу и правној природи права плодоуживања, Глава III – Садржина права плодоуживања и Закључак.

Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ је у складу са важећим Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду проверила оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера iThenticate. Утврђено подударење текста (индекс сличности) износи 22%, а утврђене појединачне сличности са другим објављеним текстовима износе у два случаја 4%, у једном случају 2%, док су у свим осталим случајевима мање од 1%. Ментор проф. др Андреја Катанчевић је на основу увида у извештај дао позитивну оцену оригиналности докторске дисертације утврдивши да су наведене сличности последица цитирања, библиографских података, те коришћења општих и библиографских података о коришћеној литератури.

II Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације односи се на питања о настанку и садржини права плодоуживања у класичном римском праву.

На почетку се истиче Павлова дефиниција права плодоуживања и указује да је парафразирају сви уџбеници стварног права и правни системи настали на рушевинама римске империје; у наставку као примери се наводе Грађански законик за Књажевство Српско (СГЗ) из 1844. године, Општи имовински законик за Књажевину Црну Гору (ОИЗ) из 1888. године и Нацрт Грађанског законика Републике Србије. Кандидат

закључује да Павлов текст у својој једноставности и лапидарности на најбољи начин нормира ову правну установу и одређује обим вршења права плодуживаоца, истичући да је према слову дефиниције плодуживање стварно право, *ius in re aliena*, које овлашћује титулара да користи и прибира плодове (*fructus civiles et naturales*) са туђе ствари уз обавезу очувања њене супстанце.

Станојловић указује да је реч о комплексном институту чијим конституисањем, правним послом *inter vivos vel mortis causa*, долази до конкуренције два стварна права на једној ствари – својине и (личне) службености. Сматра да је обим овлашћења титулара права својине сужен, те за власника каже да има „голо“ право (*nudum ius* или *nuda proprietas*). Са друге стране, указује да власнику остаје државина послужног добра и право његовог фактичког и правног располагања (*ius abutendi*), које трпи извесна ограничења, јер не сме бити вршено на начин који ремети или ограничава права плодуживаоца. У наставку истиче да плодуживалац може користити послужно добро (*ius utendi*) и убирати плодове које оно даје (*ius fruendi*), те њима слободно располагати у личне и комерцијалне сврхе, у чему види мотив за установљавање права. Аутор сматра да је циљ овластити узифруктуара да економски искоришћава ствар и вуче користи од ње. Закључује да се алокацијом права на економски супстрат ствари са власника на плодуживаоца, осигурава његова егзистенција и унапређује економски положај, чиме у први план избија алиментациона функција права.

Кандидат као другу значајну особину права плодуживања истиче његову дуалистичку правну природу. Напомиње да се установљавањем института формирају два правна односа – унутрашњи и спољашњи. Унутрашњи делује *inter partes*, то јест твори облигационоправни однос између сопственика и титулара права на који начин и узифруктуар и власник стичу узајамна права и обавезе; као пример наводи да плодуживалац стиче право да захтева предају ствари, али и обавезу да ствар користи с посебном пажњом, док с друге стране власник стиче право да захтева повраћај ствари након гашења (личне) службености, али и обавезу да надокнади ванредне трошкове. Спољашњи правни однос делује *erga omnes* и манифестује се тако што плодуживалац стиче право да одбије сваки неосновани насртај трећих лица на предмет права, као и свако позитивно делање њеног власника.

Образлажући тему, Станојловић напомиње да су описане црте права плодуживања као (личне) службености и чувена Павлова дефиниција настали пред крај класичног периода, а заокружени тек у Јустинијановом праву, те указује да Закон XII таблица не познаје право плодуживања, а да његове обресе први пут проналазимо у Плаутовим комедијама, иако претпоставља да је институт старији од III века пре Христа. Аутор сматра да од времена када је настало, па све до посткласичног права, римски правници нису убрајали право плодуживања у (личне) службености, већ су га третирали као самосталан институт, те да је његов еволутивни пут дуг неколико векова, због чега временски ограничава предмет истраживања ослањајући се доминантно на правне текстове из периода класичног римског права; због потребе свеобухватног сагледавања правне установе у Глави I дисертације кандидат анализира сачуване правне текстове и друге изворе из преткласичног римског права.

Дисертација се предметно ограничава на неколико питања. На првом месту, тежи да одреди када и зашто је право плодуживања настало, те како је текао његов историјски развој од преткласичног до класичног римског права. Затим, ставља акценат на питање правне природе установе, разматрајући хипотезе да ли су је римски правници, од настанка, па до позног класичног права, третирали као *merum ius, pars dominii*, (личну) службеност или специфичан облик својине. Напослетку, интересује се

за садржину права плодуюживања – његове стварноправне и облигационоправне елементе. У оквиру Главе III, кандидат посебно разматра преторску установу *cautio usufructuaria*, њен настанак и еволуцију, дomete и импликације, као и однос класичне јуриспруденције према овој теми, бранећи становиште да је по среди најбитнији елемент плодуюживања, који је омогућио његову трансформацију и актуелност кроз векове.

Станојловић је као циљ докторске дисертације поставио задатак да одговори на неколико питања која се јављају у вези са њеним предметом.

На првом месту, интересује се за време настанка права плодуюживања. Аутор још једном напомиње да ни Закон XII таблица, као ни сачувани правни текстови до III века пре нове ере не спомињу институте који су у позном класичном или посткласичном (Јустинијановом) праву убројани у (личне) службености (*servitutes personarum*), а да је римско право из времена републике и принципата познавало *ususfructus* и *usus* (могуће и *habitatio* и *operae servorum vel animalium*), али не под заједничким именом „личне службености“, већ као самостална права на туђим стварима. Исто тако, указује да прва римска кодификација не познаје независан институт земљишних службености (*servitutes praediorum*), већ регулише одређене односе, попут права преласка пешице (*iter*) или прогона стоке (*actus*) преко туђег имања, које изједначава са стварима на којима су конституисане. Кандидат скреће пажњу да су романисти изнели низ хипотеза о настанку плодуюживања, да преовладава мишљење по коме је оно настало у III веку пре Христа, истичући да се оно тада први пут среће у радовима римских писаца, али и да сматра да је институт старији.

У оквиру другог питања се трага за разлозима због којих је настало право плодуюживања. Прецизније, кандидат тежи да понуђеним аргументима одговори на питања када је правна установа настала, као и да открије разлоге због којих је институт створен.

У оквиру трећег питања се трага за правном природом плодуюживања, то јест да ли је установа била *pars fundi*, *pars dominii*, *species rei*, *merum ius*, *pars rei*, облигационо право, (лична) службеност или привремена својина.

Напослетку, кандидат се интересује за садржину права плодуюживања, односно нормирање његових стварноправних и облигационоправних елемената који осликавају динамику односа узуфруктуар – власник, уз посебан осврт на настанак, развој и импликације *cautio usufructuaria*, преторске процесне стипулације којом је умногоме дефинисана садржина права.

III Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Станојловић полази са становишта да се тренутак и разлог настанка права плодуюживања могу одредити довођењем у тесну везу с установама брака без мануса и легатом, верујући да је институт настао као облик легатског располагања којим је тестатор супрузи из брака *sine manu* доживотно уступао право коришћења и убирања плодова, у почетку на појединачној ствари, а касније на целокупној заоставштини, како би осигурао њену економску независност.

Прва околност која је, према мишљењу аутора, значајно утицала на настанак установе плодуюживања, је могућност легатског располагања. Сматра да је оставилац легатом, као обликом сингуларне сукцесије у форми тестаментa, преносио на легатара

тачно одређено (стварно) право или творио облигациони однос између наследника и легатара. Имајући у виду да већина правних текстова из преткласичног и класичног римског права наводи легат као најчешћи начин конституисања плодуюживања, кандидат закључује да је институт настао као варијанта правног посла *mortis causa* којим су се лицу, неподобном или изузетом из круга интестатских наследника, уступала два од три својинскоправна овлашћења (*uti et frui*) на ствари или имовини тестатора. Исто тако, аутор сматра да *ususfructus* у преткласичном и класичном римском праву није (лична) службеност, као и да не постоји правно-технички термин *ususfructus*, већ више назива којима се објашњава правна ситуација у којој је одређеном лицу омогућено да користи и убира плодове са туђе ствари.

Друга чињеница која је према мишљењу кандидата одиграла пресудну улогу у настанку и афирмацији права плодуюживања био је брак без мануса. Станојловић указује да се римски брак (*iustae nuptiae* или *iustum matrimonium*) према Гајевом сведочењу закључивао на три начина: *confarreatio* – свечаним верским обредом, *coemptio* – у форми привидне куповине младе и *usus* – „одржајем“. Објашњава да се специфичност ових начина закључења брака огледала у томе што се њима, поред заснивања пуноважне брачне заједнице, успостављала власт мужа над женом (*manus*); на тај начин је жена напуштала своју агнатску породицу и постајала агнатски сродник мужевљеве породице, при чему је у новој породици, у односу на свог супруга, добијала наследноправни положај *filiae loco*. Аутор указује да је супруга заједно са законитом децом под очинском влашћу (*patria potestas*), као интестатски наследник (*suus heres*), конкурисала за наслеђе покојног супруга у првом наследном реду. Са друге стране, напомиње да Закон XII таблица познаје и *matrimonium sine manu*, који је у другој половини републике постао доминантан облик римског брака, те истиче да ако је брак настајао у форми *usus*, жена је имала право да прекидањем рока за одржај (напуштањем мужевљеве куће три ноћи заредом), избегне долазак под манус супруга. Кандидат објашњава да је на тај начин жена задржавала имовинску самосталност или остајала под влашћу свог првобитног патерфамилијаса као његов агнатски сродник, а да се негативна страна брака без мануса огледала у томе што жена није могла да наследи мужа *ipso iure*. Станојловић сматра да су начини за превазилажење ове ситуације били двојаки – супруг је могао располагати за случај смрти у корист супруге тестаментом или у форми легата. Но, сматра да су мужеви избегавали да тестаментарно располажу у корист супруге из брака без мануса, јер све до Хадријановог времена, жена није могла слободно да сачини тестамент, па би након смрти имовина припала њеним агнатским сродницима, а не деци или другим члановима покојникове породице. Аутор тврди да је као последица таквог стања, муж завештавао тестаментом целокупну имовину деци, а супрузи из брака без мануса легирао право плодуюживања чиме би се остваривао двоструки циљ – и жена из брака без мануса и деца су били материјално збринути из имовине покојног супруга и оца; деца би као универзални сукцесори препуштали, у почетку ствар, а касније део или целокупну заоставштину мајци, коју би она користила и економски експлоатисала до краја живота.

Кандидат полази од претпоставке да је плодуюживање настало као легат (*ususfructus legatus*) и поставља питање да ли је реч о легату *per vindicationem* или *per damnationem*, тачније, да ли је његово дејство било стварноправног или облигационоправног карактера, те да ли је конкретно питање релевантно за разумевање правне природе установе. Истиче да је римско право у својој основи процесног карактера, то јест да је *actio* уједно и материјално право и процесни механизам којим се то право штити, због чега према његовом мишљењу без тужбе којим би се конкретно

право штитило оно ни не постоји. Станојловић поставља и следеће питање: ако је легат којим се установљавало право плодуживања имао стварноправни карактер, да ли то имплицира да је легатар за заштиту свог права имао на располагању *actio in rem*. У наставку наводи да правни текстови најчешће предвиђају легат као правни посао којим је право могло настати, те претпоставку да *vindicatio ususfructus* води порекло из *legis actio sacramento (in rem)*, на основу чега закључује да је плодуживање имало стварноправни карактер. Са друге стране, указује да је нејасно да ли је било реч о *pars fundi* – праву својине на плодовима, комбиновано са ограниченим правом својине на плодносној ствари или *pars dominii*, то јест стварном праву на туђој ствари (*ius in re aliena*). Због оскудних извора аутор напомиње да питање остаје и даље отворено, иако нуди аргументе на којима заснива становиште по коме је плодуживање од свог настанка имало стварноправни карактер. Са друге стране, кандидату делује неупитно да је плодуживање од времена правника Салвија Јулијана схватано као *ius in re aliena*.

Анализирајући садржину права плодуживања, Станојловић ставља акценат на установу *cautio usufructuaria* и полази од претпоставке да је до наметања обавезе давања обезбеђења у форми стипулације (*cautio usufructuaria*) плодуживање имало стварноправни карактер. Као последица тога, закључује, конституисање права плодуживања није творило облигационоправни однос између сопственика и плодуживаоца, те је обим обавеза које су падале на терет имаоца права плодуживања био знатно ужи него што се претпоставља. Према мишљењу аутора, титулар плодуживања је имао само „општу“ обавезу да се уздржи од сваког противправног понашања којим би причинио штету власнику, те да је за причињену штету одговарао деликтно као свако треће лице које противправно уништи или оштети туђу ствар. Под условом да је штета последица активне и непосредне радње плодуживаоца, кандидат сматра да је власник имао на располагању *actio legis Aquiliae* (и *actio furti*), као и специфична процесна средства попут *actio in factum*. Закључује да уколико умањење активе није последица физичког оштећења ствари (на пример одвезивањем животиње или ослобађањем роба), власник не би могао да угузи насталу штету. Станојловић сматра да је претор увидео набројане недостатке, те да је због тога почео да налаже сваком легатару да пре доласка у положај плодуживаоца дâ обезбеђење – *cautio usufructuaria* да ће се према ствари понашати с пажњом доброг домаћина и да ће након гашења права ствар вратити власнику. Истиче да је обавеза давања обезбеђења проширена и на ситуације када се право плодуживања установљавало фидеикомисом, поклоном за случај смрти или било којим другим правним послом. Аутор закључује да је на тај начин претор револуционарно изменио институт плодуживања и учинио га онаквим каквим га познаје већина светских законодавстава – наметањем обавеза давања обезбеђења у форми стипулације, претор је увео облигационоправне елементе у плодуживање и омогућио власнику ствари да путем *condictio incerti (actio ex stipulatu)* потражује накнаду штете у случају кршења преузетих обавеза. Надаље, кандидат појашњава да су класични правници, тумачећи норму, извели закључак да давање обезбеђења, поред две основне обавезе плодуживаоца, подразумева и: обавезу понашања према ствари *boni viri arbitrato*, обавезу предаје ствари власнику након гашења права, обавезу накнаде редовних (них) трошкова и јавних дажбина, обавезу очувања супстанце ствари и обавезу очувања намене ствари. Корелативно обавезама плодуживаоца, Станојловић појашњава да је власник био у обавези да плодуживаоцу преда ствар и омогући вршење права, да се суздржи од вршења права на начин којим би ограничио узфруктуарева овлашћења, као и да надокнади ванредне трошкове који не падају на терет плодуживаоца. Аутор посебно истиче да је плодуживалац могао имати и друге специфичне обавезе које су зависиле од карактера послужног добра, те да је давање обезбеђења постало *conditio sine qua non* постојања права. У супротном,

појашњава кандидат, власник не би био у обавези да омогући плодуюживаоцу вршење права, а узуфруктуар не би имао право на тужбу за остварење свог права.

IV Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација се састоји из Увода, три главе, Закључка, Индекса извора, Пописа литературе и Биографије кандидата.

У уводним разматрањима аутор опредељује предмет и циљ дисертације. Затим образлаже полазне хипотезе, значај теме која се обрађује у раду, те појашњава примењене технике тумачења и методе које користи у истраживању. Напошетку, излаже опис структуре рада по поглављима.

У Глави I „Настанак права плодуюживања“, аутор настоји да открије приближан тренутак настанка права. Следствено, анализира текстове римских писаца и правника из периода републике покушавајући да сублимацијом њихових ставова о праву плодуюживања оквирно лоцира историјски моменат у коме је право могло да настане.

У Глави II „Теорије о пореклу и правној природи плодуюживања“, се разматрају теоријске концепције познатих романиста о настанку, разлозима за настанак и правној природи плодуюживања у преткласичном и класичном римском праву. С тим у вези, излажу се аргументи за и против тврдњи по којима право плодуюживања води порекло из грчког права, те оних које објашњавају да је право настало како би се омогућило коришћење земље у јавној својини или пак заједничко коришћење послужног добра од стране власника и плодуюживаоца. Такође, разматра хипотезе по којима су романисти схватили право плодуюживања као *pars fundi*, *pars dominii*, *species rei*, *merum ius*, *pars rei*, облигационо право, (личну) службеност или привремену својину. На крају, се излаже теорија настанка плодуюживања чију окосницу чини претпоставка о развоју права под снажним утицајем легата и брака без мануса.

У Глави III „Садржина права плодуюживања“, аутор анализира права и обавезе власника и плодуюживаоца у класичном римском праву. Истиче да су најкарактеристичнија овлашћења плодуюживаоца: право на фактичку власт (*ius possidendi*), право употребе (*ius utendi*), право на плодове (*ius fruendi*), право располагања овлашћењима из права плодуюживања, као и право на прираштај ствари. Централни део поглавља разматра питања *cautio usufructuaria* и обавеза плодуюживаоца. С тим у вези, кандидат обрађује питања настанка и еволуције *cautio usufructuaria*, правног стања пре увођења *cautio usufructuaria*, њене правне природе и форме, те њене садржине. Када је реч о садржини *cautio usufructuaria*, односно обавезама плодуюживаоца, оне се састоје из обавезе очувања супстанце ствари, обавезе поступања према ствари с пажњом доброг домаћина, обавезе очувања намене ствари, обавезе накнаде редовних (нужних) трошкова и јавних дажбина, обавезе враћања ствари након гашења права.

Аутор у оквиру Главе III анализира и овлашћења сопственика ствари разматрајући питања његовог: права располагања (*ius abutendi*), права на ванредне плодове, права вршења надзора и права на повраћај ствари. *A contrario*, излаже његове обавезе и то конкретно да преда и омогући коришћење ствари, да се уздржи од вршења својих права којим би онемогућио или умањио обим права узуфруктуара, као и да надокнади ванредне трошкове који падају на његов терет.

У поглављу „Закључак“ даје се преглед аргумената и потврђених и оповргнутих хипотеза.

У одељку „Индекс извора“ наводи се преглед правних и ванправних античких текстова који су коришћени у истраживању.

У делу „Литература“, аутор даје списак употребљене научне литературе.

На крају дисертације је наведена биографија кандидата.

V Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Вукашина Станојловића представља вредан допринос правној романистици, посебно ако знамо да у домаћој науци римског права није било ниједног монографског рада на ову тему, те да је са аспекта српске правне романистике реч о пионирском подухвату на обради веома важне правне установе. При томе, научни резултати дисертације су релевантни не само за домаћу науку римског права, већ пружају темељни увид у третман ове теме на светском нивоу. При изради дисертације, кандидат је користио велики број домаћих и страних научних и правних извора, који су уредно цитирани. Коначно, структура рада је добро организована и, будући да прати редослед постављених хипотеза, олакшава читаоцима праћење излагања.

Значај интересовања за институт плодуживања расте уколико знамо да није уређен позитивним правом Републике Србије, као ни правним прописима бивше СФР и СР Југославије, иако је поменут у члану 60. савезног Закона о основама својинскоправних односа. Последица постојања правне празнине узрокује да се као важеће и меродавно право у овој области, а на основу члана 4. Закона о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време непријатељске окупације, примењују норме СГЗ-а и *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (ABGB). Актуелност питања додатно расте ако знамо да је СГЗ настао под снажним утицајем Аустријског грађанског законика, који је пак изникао на тековинама *usus modernus Pandectarum*. Имајући у виду историјат настанка прве српске кодификације грађанског права, трагање за сврсисходним и целисходним решењима међу радовима дојена римске класичне јуриспруденције чини се више него оправданим. Начин на који су римски правници нормирали и уобличи́ли институт, али и понудили решења одређених контроверзи, може послужити као путоказ домаћој судској пракси, али и законодавцима, приликом израде дуго најављиваног Грађанског законика Републике Србије.

Изнете хипотезе су у одређеној мери оригиналне и амбициозне, те њихово доказивање може отворити плодну научну расправу на међународном нивоу, у чему се, поред пружања заокруженог модела за попуњавање правне празнине позитивног националног права, огледа највећи допринос рада.

VI Закључак

Имајући у виду да је докторска дисертација Вукашина Станојловића под насловом „Настанак и садржина права плодуживања у класичном римском праву“ написана у свему према раније одобреној пријави те да је оригинално и самостално научно дело којим је кандидат дао значајан допринос науци римског права, сматрамо

да су се стекли сви услови да се приступи њеној јавној одбрани. Слободни смо да Наставно-научном већу Правног факултета учинимо предлог да прихвати позитивну оцену докторске дисертације и именује комисију за јавну одбрану.

У Београду, 23. маја 2024. године.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

проф. др Милена Полојац, редовна професорка
Универзитета у Београду – Правног факултета

проф. др Владимир Вулетић, ванредни професор
Универзитета у Београду – Правног факултета

проф. др Валентина Цветковић-Ђорђевић, ванредна професорка
Универзитета у Београду – Правног факултета

проф. др Огњен Вујовић, ванредни професор
Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици –
Правног факултета